

**Д. В. Макачук, студент I курсу (гр. РР-41), ГЕФ
Житомирський державний технологічний університет
Науковий керівник – к.і.н., доц. М. Е. Кругляк**

ВПЛИВ ГЕРМАНО-СКАНДИНАВСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ НА СЛОВ'ЯНСЬКУ

*Якщо Ви зміните скандинавські імена на слов'янські, Ви побачите, що слов'янська міфологія – те ж саме, що і скандинавська міфологія. Скандинавське язичництво – те ж саме, що і слов'янське язичництво, бо ми – всього лише різні племена однієї і тієї ж раси.
В. Вікернес*

Слов'янська міфологія і релігія формувалися протягом тривалого періоду. Про релігію древніх слов'ян майже нічого не відомо, оскільки праслов'янська спільність розташовувалася далеко від центрів цивілізації. Древні слов'яни поклонялися стихіям, вірили в спорідненість людей із різними тваринами, приносили жертви божествам, які населяють все навколо. Кожне слов'янське плем'я молилося своїм богам. Єдиних для всього давньослов'янського світу уявлень про богів не існувало. Але з часом, після утворення єдиної держави, релігія слов'ян сформувалася краще. Цьому посприяв норманський фактор.

Згідно з древніми скандинавськими сагами, а саме «Старшою» і «Молодшою Еддою», Іггдрасиль – Світове дерево, велетенський ясен (або тис), у вигляді якого скандинави уявляли собі всесвіт. Іггдрасиль покоїться на трьох коренях. Один з них йде до асів в Асгард, другий – до людей в Мідгард, третій – в Хельхейм. Під першим коренем знаходиться джерело Урд, де живуть три норни – Урд (минуле), Верданді (справжнє) і Скульд (майбутнє), вони підтримують вічну свіжість і молодість дерева. Під другим коренем – джерело мудрості, біля якого живе грізний велетень Мімір, наймогутніший з усіх велетнів, він стереже води джерела і нікому не дає з нього напитися. За легендами, Один віддав своє праве око, щоб випити води з цього джерела. Під третім коренем – джерело Хвергельмір, з якого випливають всі підземні річки. Пізніший міф розповідає про мудрого орла на верхівці ясеня, між очей якого сидить яструб Ведрфельнір, про чотири олені на гілках і про дракона Нідхьогга в колодязі Хвергельмір, який підгризає коріння. Білка Рататоск переносить звістки від орла до дракона.

А тепер розглянемо слов'янську версію. Центром світу для древніх слов'ян було Світове Дерево. Крона дерева досягала Світу Богів на небесах – Ірій або Сваргу, коріння дерева йшли під землю і з'єднували Світ Богів і Світ людей з підземним Світом, або світом Мертвих. Отже, Дерево Світу було основоположним у світобаченні слов'ян і його основною складовою частиною. У той же час це ще й сходи, дорога, по якій можна потрапити в будь-який з світів. У слов'янському фольклорі Дерево Світу називають по-різному. Це може бути і дуб, і явір, верба, липа, калина, вишня, яблуня, сосна. В обрядових піснях і фольклорі до нас дійшли такі описи Світового Дерева: у його кроні звиває гніздо соловей, у стовбурі живуть бджоли, які приносять мед, біля коріння живе горностай, в норі змія. Традиційними у фольклорі є сварки змія, що живе в корінні, і пtiці, яка живе в кроні. Змій постійно погрожує спалити дерево, а птах всякий раз захищається або йде на хитрість. У кроні дерева часто поміщаються Сонце і Місяць. Були думки, що дерево підпирає дев'ять небес, на будь-яке небо можна потрапити, піднявшись по Світовому Древу, яке пов'язує Нижній Світ, Землю і всі дев'ять небес.

Також в обох міфологіях є схожі за значенням «магічні» символи. У скандинавській міфології це Валькнут – переплетення трьох трикутників. Валькнут – символ Одіна, символ переходів (мостів) між світами. Кожен з трикутників Валькнута відповідає трьом вертикальним світам: один Асгарду, інший Мідгарду, третій Хельхейму. Цей герmano-скандинавський язичницький символ знаменує єдність і потрібність Природних Сил, відображених у Всесвітньому Дереві Іггдрасиль. Однак Іггдрасиль вказує на існування дев'яти світів, а трикутників в Валькнуті лише три. Але кожен трикутник має по три вершини. Отже, всі дев'ять вершин – це і є світи Всесвітнього Древа. У слов'ян таким знаком є Квадрат Сварога – оберіг, який об'єднує три світи – Яв, Нав і Прав, характеризує зв'язок поколінь (минулого, сьогодення і майбутнього), а також єдність тіла, душі і духу людини.

Пантеони богів подібні у всіх народів, але ж знову таки, ніде не зустрічається стільки збігів, як у скандинавів і слов'ян. Перун – слов'янський бог грози, грому і блискавки. Слов'яни бачили свого Бога серед хмар верхи на коні або в колісниці, запряженій крилатими жеребцями, зброєю Перуна була сокира. Аналогом Перуна є Тор. Він подорожує колісницею, запряженою козлами. «Едда» зауважує, що після колісниці залишалась випалена земля, та гори кришилися і тріскались за нею. Коли Тор був голодним, він смажив козлів та з'їдав їх. Тор володіє бойовим молотом Мйольніром, який, коли його метнути в ціль, чарівним чином повертається до власника. Щоб використовувати могутню зброю, Тор потребує спеціальні залізні рукавиці та пояс, що подвоює силу власника. Удар молота спричиняв грім.

Інша пара богів – Ярило і Бальдр, божество вмираючої і відроджуваної природи, покровитель землеробства або рослинності в цілому. Його описували як найпрекраснішого і молодого бога, який дарує блага людям. Примітно, що Бальдр і Ярило обоє є смертними богами. Слов'янська матір всього живого, богиня землі, покровителька жіночого рукоділля на Землі, опікунка родючості і врожайності, господарності і достатку в домі Моккош має «близнючку» у скандинавській міфології – Фрігт; донька Чорнобога, богиня Наві, темної ночі, страшних сновидінь, привидів, хвороб (мору), смерті слов'янка Марена схожа на скандинавську Хель – повелительку світу мертвих, дочку підступного Локи.

Насамкінець порівняємо язичницькі свята цих двох народів. Зокрема, Сонцеворот – двотижневе святкування народження оновленого Сонця, яке знову набирає свою сонячну силу після ночі зимового сонцестояння, надзвичайно схоже на скандинавський Йоль. Нині ми святкуємо тільки останню, дванадцяту ніч Сонцевороту – новорічну. Коли пізніше осіннє Сонце зовсім постаріє і втратить силу, воно помре на заході перед нічною зимового сонцестояння, аби вранці відродитися оновленим. Святкування починалося на заході 19 грудня і тривало до заходу 1 січня. Щоб допомогти народитися новому Сонцю-Коляді, люди в Ніч зимового сонцестояння запалювали священний Вогонь, який горів 12 днів. У вогні спалювали старі і непотрібні речі. 25 грудня відзначалася Коляда. З 25 грудня по 6 січня – Великі Велесові Святки – 12 днів, що символізують собою 12 місяців у році. Це час поминання прашчурів, ворожінь, широких народних гулянь та молодіжних посиденьок. 31 грудня відзначався Щедрець – останній день свята, знаменитий щедрівками та святковим бенкетом. У цей же період скандинавські народи відзначали свято Йоль. Воно включає в себе Ніч Матері, Ніч Йоля і Ніч Долі (тринадцята ніч після Йоля). Традиційно вважається, що рік починається на Йоль, коли Сонце старого року назавжди заходить за горизонт і на наступний ранок встає вже нове Сонце. Цьому моменту передують Ніч Матері, ніч очищення і заспокоєння. Далі світ завмирає на 12 ночей, і з 13-ої вночі Сонце продовжує свій шлях. Це верхня точка впливу сил Смерті і богів-асів. Господарем Йоля вважається верховний бог Один. Ніч Матері проводиться старшою жінкою в сім'ї. Підготовка до свята повинна закінчитися до заходу сонця, вона включає в себе чистку дому та очищення людини (наприклад, лазнею). Після заходу сонця жінка обходить весь будинок з лучиною і ставить свічки в неосвітлені місця. Ніч Йоля (аналог Щедрого вечора у слов'ян) є найдовшою і знаменує момент переходу з одного стану в інший. Разом з вмираючим і відроджуваним сонцем, вмирає і відроджується людина, залишаючи все старе в минулому році і приймаючи нове. Ніч супроводжується спаленням Йольського поліна, шматочок від якого зберігається до наступного Йоля, запалюванням коліс з вісьмома спицями та пусканням їх з гори, прикрашанням Йольського дерева. Бажано, аби вогонь горів всю ніч до світанку. Спільними за святкуванням є також слов'янська Комоїдиця (зустріч весни) і скандинавська Остара (від імені богині весни і світанку), Купайла (зустріч дня літнього сонцестояння) і Мідсаммер (день торжества сил життя і влади богів-ванів), Вересень (свято осіннього рівнодення) і Мейбон (свято закінчення збору врожаю, час, коли сили життя поступаються силам смерті, і вани поступаються владі асів).

Отже, влаштування Всесвіту у скандинавів і слов'ян має дуже схожі моменти. Ключову роль в ньому грає світове дерево і цифра 9 (у слов'ян – 9 небес, у скандинавів – 9 світів); боги слов'ян дуже схожі на богів скандинавів: вони мають спільні риси характеру або зовнішності і однакові функції; потойбічний світ як слов'ян, так і скандинавів, дуальний: у ньому є рай і пекло (також в них згадується міст, по якому потрібно пройти, аби потрапити в рай); свята слов'ян і скандинавів припадали на один і той же час, вони базувалися на днях сонцестояння і рівнодення. Свята мали практично однаковий зміст, функції і схожі обряди. Якщо звернути увагу на те, що у древніх слов'ян не було чіткого уявлення про богів і світобудову, то після приходу варягів воно з'явилося. І дивлячись на всі спільні риси, можна зробити висновок, що саме норманський фактор вплинув на розвиток ще не сформованої слов'янської релігії.